

Mateja Medved

KRATKA ZGODOVINA VILE BIANCE IN NJENIH PREBIVALCEV¹

Zgodba neke stavbe

Že več kot 700 let se pod vznožjem Velenjskega gradu stiska današnje Staro Velenje oziroma nekdanji trg Velenje, ki je skupaj z gradom nastal sredi 13. stoletja. Trški ambient od druge polovice 19. stoletja omejuje Vila Bianca, ena najlepših stavb v trgu. Predmestna vila, grajena v duhu starih fevdalnih dvorcev, je mešanica neorenesanse in neogotike. Poleg vile Herberstein in graščine Gorica je ena izmed treh historičnih palač v Velenju.² Gorica je sicer kot grajska pristava nastala že v 16. stoletju, vendar so kasnejše prezidave, zlasti v 19. stoletju, v celoti zakrile njen izvor.³

Razglednica Velenja, poslana 19. 7. 1902. Na vzhodni strani trga je lepo vidna stavba današnje Vile Bianca. Hrani Muzej Velenje.

Nastanek stavbe Vile Bianca se navezuje na grad Velenje, katerega zemljišče se je razprostiralo od Velenja do Šaleka. V obdobju 1851-1858 ga je imel v lasti Hubert de la Fontaine grof d'Harnoncourt-Unverzagt, ki je poleg gradu Velenje, ki ga je kupil leta 1851, imel v lasti tudi grad Lilienberg.⁴ Gosposčini je namreč konec 18. stoletja združil njun tedanji lastnik Gabriel Pauer.⁵ Gabrielu Pauerju je kot lastnik Velenjskega gradu leta 1829 sledil Edvard Trigler, nato pa je na osnovi kupne pogodbe z dne 10. oktobra 1851 prešel v last družine d'Harnoncourt-Unverzagt. Družina Trigler, ki je v obdobju 1721-1821 imela v rokah gradič Zagorica na Dolenjskem, se je po prodaji Velenjskega gradu

¹ Tekst je nastal kot nadgrajena podlaga za pripravo razstave z naslovom Vila Bianca, ki jo je Muzej Velenje pripravil ob slavnostnem odprtju prenovljene Vile Bianca 21. decembra 2010.

² Rok Poles, Oris arhitekturnega razvoja Velenja – prek idealnega mesta do mesta priložnosti, v: Velenje. Razprave o zgodovini mesta in okolice (dalje Poles, Oris), Velenje: Mestna občina, 1999, str. 445.

³ Ivan Stopar, Grajske stavbe v vzhodni Sloveniji, knjiga 4, Med Solčavskim in Kobanskim (dalje Stopar, Grajske stavbe 4), Ljubljana: Viharnik 1993, str. 28-29.

⁴ Jože Hudales, Ivo Stropnik, Šaleški razgledi 7, Mlinškovo berilo: (i)zbrani etnološki in slovstveni zapiski (dalje ŠR 7), Velenje: KCIN, 1991, str. 251. Glej tudi: Ignaz Orožen, Das Bisthum und die Diözese Lavant V., Das Dekanat Schallthal (dalje Orožen, Schallthal), Graz: Selbstverl., 1884, str. 278.

⁵ Stopar, Grajske stavbe 4, str. 51.

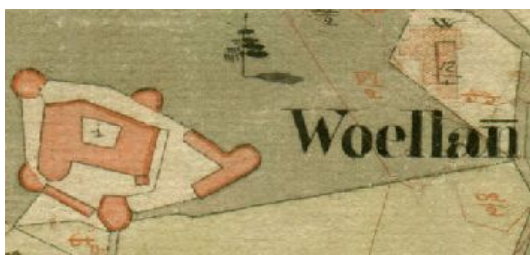
postopoma preselila v Gradec.⁶ Leta 1858 je grad prodal tudi Hubert d'Harnoncourt-Unverzagt. Lastnik Velenja in Lilienberga je na podlagi kupne pogodbe z dne 29. oktobra 1858 postal Karl pl. Adamovich de Csepín.⁷

Kdo je zgradil Vilo Bianco

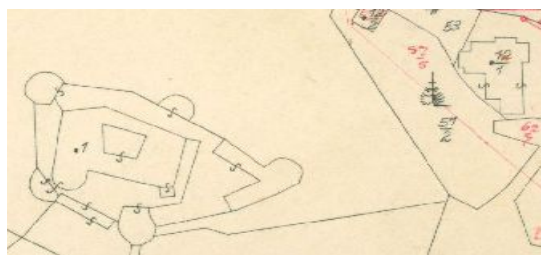
Vilo Bianco je zgradil brat lastnika Velenjskega gradu v 50-ih letih 19. stoletja, po Ivanu Stoparju okrog leta 1855. Ta piše, da je stavba, ki jo je okrog leta 1855 pozidal tedanji lastnik Velenjskega gradu Hubert grof d'Harnoncourt-Unverzagt (op. a. dejansko pa njegov brat), značilna predmestna vila, grajena v duhu starih fevdalnih dvorcev. Od tod naj bi izhajalo tudi njeno ime Spodnje Velenje, ki naj bi označevalo novo grajsko stavbo v nasprotju z gradom v »Zgornjem« Velenju. Stavba, pozidana v neogotskem slogu, je danes pomembna tako zaradi svoje vloge v prostoru, kjer zaznamuje stari trški ambient, kot zaradi arhitekturnih ambicij, ki se kažejo v zavestnem naslonu na tradicijo starih fevdalnih grajskih stavb.⁸ Stranski »obrambni« stolpič je tako le značilna romantična kulisa.⁹

Da si je Viktor d'Harnoncourt na bratovem posestvu zgradil »grad« Spodnje Velenje, poroča tudi Ignaz Orožen, ki piše, da si je brat tedanjega posestnika gradu Velenje Huberta d'Harnoncourta grof Viktor d'Harnoncourt pred tridesetimi leti na vzhodnem koncu trga Velenje zgradil sedež gosposčine, ki se mu pravi Spodnje ali Novo Velenje. Viktorjev sin Felix ga je leta 1882 prodal Karlu Adamovichu. Adamovich so bili tedaj že več kot dve desetletji lastniki Velenjskega gradu.¹⁰

Čeprav lahko na osnovi poročanja Ignaza Orožna sklepamo, da je Vilo Bianco okrog leta 1855 zgradil Maximilian Viktor de la Fontaine d'Harnoncourt-Unverzagt, pa se tloris graščine javlja že na franciscejskem katastru za leto 1825. To bi lahko pomenilo, da je bila graščina zgrajena že prej, še verjetneje pa je, da je nastala na mestu, kjer je prej stalo manjše poslopje. To nam da slutiti naris manjše stavbe, ki se javlja v tlorisu vile. Tloris vile tudi na katastru iz leta 1913 ostaja isti, kar kaže, da vila ni doživela večjih prezidav.

Tloris Vile Bianco z narisom manjše stavbe v notranjosti. Izrez. Franciscejski kataster, 1825. Hrani Arhiv Republike Slovenije (dalje ARS).

Tloris vile leta 1913. Izrez. Franciscejski kataster, 1913. Hrani Zgodovinski arhiv Celje (dalje ZAC).

⁶ Iz pisma Hildegard Sp... (?), potomke družine Trigler, Dunaj 1971, arhiv Muzeja Velenje ter Ivan Jakič, Vsi slovenski gradovi, Ljubljana: DZS, 1999, str. 380.

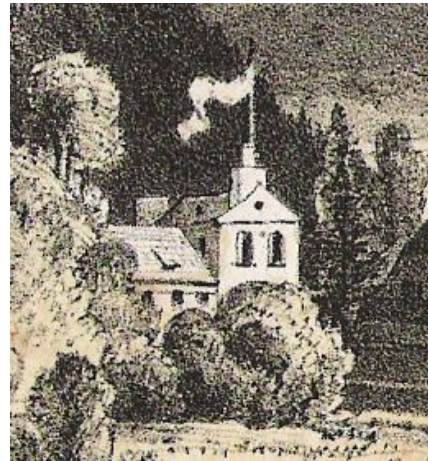
⁷ ŠR 7, str. 251 ter Orožen, Schallthal, str. 278.

⁸ Ivan Stopar, Vila Bianca, v: Strokovne osnove za pripravo predloga o razglasitvi kulturnih spomenikov na območju občine Velenje, Celje: Zavod za spomeniško varstvo.

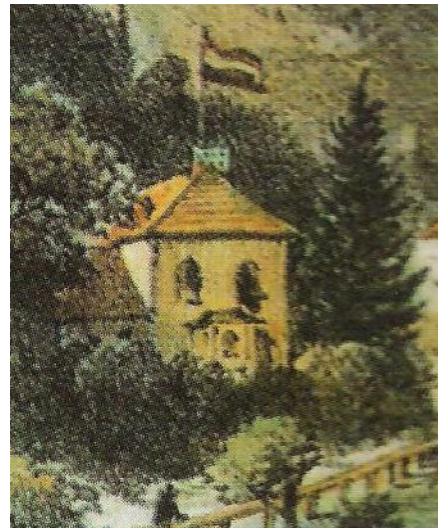
⁹ Poles, Oris, str. 445.

¹⁰ Orožen, Schallthal, str. 278.

Drugače je bilo verjetno s spremembami v notranjosti ter z manjšimi prezidavami in dozidavami. Na to misel nas napelje primerjava dveh najstarejših upodobitev današnje Vile Bianca, ki ju srečamo na litografijah Carla Reicherta ter Carla Goedela iz okoli leta 1860. Tu vidimo dve podobni, vendar v detajlih različni stavbi, kar seveda postavlja pod vprašaj pravilnost datacij upodobitev, na drugi pa točnost upodobitve stavbe. Nikakor pa ni dvoma glede tega, da je bil južni trakt stavbe v letih po izgradnji dvignjen za eno nadstropje.

Upodobitev Vile Bianca ob vznožju grajskega griča na litografiji Carla Reicharta iz okoli leta 1860. Izrez. Hrani Muzej Velenje.

Velenjski grad in Vila Bianca ob njegovem vznožju. Izrez. Carel Goedel, kolorirana litografija iz okoli leta 1860. Gradec, zasebna zbirka. Iz knjige: Ivan Stopar, Gradovi na Slovenskem, geslo: Velenje, str. 132.

Prvi lastniki vile Biance

Za graditelje današnje Vile Biance velja torej družina de la Fontaine (tudi Fontagne, Fontaigne, Fontainne, Fontayne) d'Harnoncourt¹¹-Unverzagt, ki se v zgodovini Šaleške doline pojavi z letom 1851. Družina izhaja iz veje starega francoskega plemstva de la Fontaine, ki je v času hugenotskih vojn ostala zvesta katoliški veroizpovedi ter si pridobila bogata posestva tudi v Belgiji in na Moravskem. Ime Harnoncourt (po vasici v Belgiji) je kot prvi prevzel Louis de la Fontaine okrog leta 1620 po svoji poroki z Elizabeto de Foulon, gospo d'Harnoncourt, čast državnih grofov pa je 29. aprila 1627 dosegel Paul Bernhard de la Fontaine d'Harnoncourt. Družinski grb sta predstavljali dve poševno prekržani modri romarski palici, med katerima se v zgornjem prostoru nahaja rdeča romarska školjka vrste pokrovača. Leta 1839 pa je Viktorjev in Hubertov oče Hubert Ludwig de la Fontaine in d'Harnoncourt dosegel dovoljenje, da svoje ime in grb združi z imenom in grbom grofov Unverzagt. Njegova mati Maria Leopoldina, rojena grofica Unverzagt, ki je bila od leta 1787 poročena z Josephom Ludwigom Mathiasom de la Fontaine d'Harnoncourt, je bila poslednja svojega rodu.

Maximilian Viktor je bil starejši od dveh bratov, rojen leta 1820. Po poklicu ritmojster se je leta 1847 poročil z Aloisio, grofico Locatelli. Leta 1867, 27. februarja, je umrl na Dunaju.¹² Tako je po podatkih v zapisniku duš ali tudi Status libri animarum (dalje SA) za obdobje 1867-1878 v vili v Velenju živela le njegova vdova, gospa Aloisia, ter njuni otroci: Alexia (tudi Alice), od 5. junija 1869 poročena z grofom Maxom Hardegg-om (Johann Maximilian Eugen, Graf zu Hardegg auf Glatz und im Machlande), Leonie, ki je umrla leta 1870, ter sinova Maximilian in Felix, ki je bil kot najmlajši rojen 11. oktobra 1857. Oba sta bila in gojenca Terezijanske akademije na Dunaju. Maximilian je očitno umrl že pred letom 1879, zato je glava družine postal najmlajši Viktorjev sin Felix, tedaj poročnik in član malteškega reda. Viktorjev mlajši brat Hubert Heinrich, kratek čas lastnik Velenjskega gradu, je bil že od leta 1848 poročen z grofico Ludmillo Gizello Theresio Berchtold, baronico Ungarschitz. Svoj sedež je imel na področju Hrotovic na Moravskem, kjer je imela posestva tudi družina njegove žene. Kot večina članov njegove družine se je tudi on zapisal vojaški karieri.¹³

Leta 1869, dobro leto in pol za možem, je 24. maja v Velenju umrla tudi Viktorjeva žena Aloisia (kot je zapisano v SA) oziroma kot poroča Ignaz Orožen »*Frau Louise de la Fontagne Gräfin Harnancour-Unverzagt*«. Stara je bila šele 40 let. Pokopana je bila na »novem« pokopališču na zahodni strani farne cerkve sv. Martina v Šmartnem, njen bratranec Othenio Maria Lichnowsky grof Werdenberški pa je dal leta 1870 nad njenim grobom postaviti grobno kapelo. Daroval je tudi 500 goldinarjev ustanovnega kapitala z namenom, da se vsako leto v njej vršijo tri maše, ter 500 goldinarjev za vzdrževanje same kapele.

Kapelo je 24. novembra 1870 posvetil tukajšnji župnik in dekan Gregor Miklavžin.¹⁴ Epitaf poroča, da v grobnici počiva grofica d'Harnoncourt, rojena grofica Locatelli, ki se je rodila v Immendorfu v današnji Nemčiji 23. aprila 1829 in umrla 24. maja 1869 v Velenju. Na epitafu je

¹¹ Tudi priimek d'Harnoncourt zasledimo zapisan na različne načine, tako pri Ignazu Orožnu kot Harnancour ter v SA in Gothaisches Genealogisches Taschenbuch der Graeflichen Haeuser za leto 1874 in 1879 kot Harnoncour. V večini leksikonov pa naletimo na obliko Harnoncourt, ki jo uporabljajo tudi potomci.

¹² Spletne strani: <http://www.zeno.org/nid/20010080686> (geslo Harnoncourt-Unverzagt, v: Pierer's Universal-Lexikon, Band 8, Altenburg 1859, str. 52), [kadich-blazek1899-041-050.pdf](http://www.dr-bernhard-peter.de/Heraldik/Galerien/galerie1110.htm) (geslo Harnoncourt-Unverzagt (Taf. 30), v: Mährischer Adel) ter <http://www.dr-bernhard-peter.de/Heraldik/Galerien/galerie1110.htm>.

¹³ Več o družini v Gothaisches Genealogisches Taschenbuch der Graeflichen Haeuser za leto 1874 in 1897.

¹⁴ Rok Poles, Marjana Gmajner Korošec, Nika Lalek, Sakralna dediščina Šaleške doline (dalje Poles, Sakralna dediščina), Velenje: Pozoj, 1999, str. 176-178. Glej tudi: Orožen, Schallthal, str. 139.

tudi napis, ki se v slovenskem prevodu glasi: »Njej bilo se je težko/ od življenja posloviti,/ komu drugemu težko/ se skož' življenje je prebiti.«¹⁵

Grobnica Aloisie de la Fontagne d'Harnoncourt-Unverzagt na starem velenjskem pokopališču leta 1995. Foto: Damijan Kljajič. Iz arhiva Muzeja Velenje. V luneti portala se nahaja grb družine d'Harnoncourt-Unverzagt ter družine Locatelli.

Vila Bianca in družina Adamovich de Csepin

Po smrti Aloisie d'Harnoncourt je po poročanju SA za obdobje 1880-1893 v vili živel (?) njen sin Felix grof d'Harnoncourt-Unverzagt, ki je bil ob materini smrti star šele 12 let, nato pa se je sem preselila Bianca Adamovich. Stavbo je namreč Felix leta 1882 prodal tedanjim lastnikom Velenjskega gradu, družini Adamovich de Csepin. Kot lastnik gradu se tedaj kljub sedemnajstim letom že omenja Karel II. Adamovich de Csepin.¹⁶ Ta je bil ob očetovi smrti star šele devet let, zato je tedaj vodstvo posestva prevzela njegova mati Bianca, rojena grofica Wickenburg.

Bianca Albertina Ida Maria Capello se je rodila v Gradcu 6. ali po drugih podatkih 7. oktobra leta 1837 očetu Matthiasu grofu Wickenburškemu in njegovi ženi Emmi Grimaud, rojeni grofici d'Orsay. Poleg Biance sta se jima v zakonu rodila še dva sinova, Ottokar in pesnik Albrecht, ter hčeri Lucie, zgodaj umrla žena kneza Emericha Thurn-Taxis, in Ida, poznejša vdova po grofu Franzu Kesselstattu.

Družina Wickenburg izhajala iz beneške hiše Capello, katere stranski poganjek Francesko Maria Capellini, imenovan Stechinelli, se je v 17. stoletju priselil na območje današnje Nemčije. O njegovem srečanju z Georgom Wilhelmom, sinom vojvode Braunschweig in Lüneberg-Calenberg, v Benetkah pripoveduje znana legenda. Vsekakor je njegova uspešna kariera na dvoru v Hannoveru in nato v Celleju dosegla vrhunec, ko je leta 1688 družina Capellini dosegla čast nemškega dednega plemstva z imenom »von Wickenburg«, po posestvu Wickenburg, ki ga je Stechinelli kupil leta 1677. V drugo se je Stechinelli poročil s hčerjo uglednega dvornega svetnika z dvora v Celleju Agnese Elisabeth Breyger, katere družina je imela v grbu rožo. In tako v grbu družine

¹⁵ »Ihr war es schwer dem Leben zu entsagen, Anderen ist es schwer das leben zu ertragen.« (Orožen, Schallthal, str. 139). Poslovenil Rok Poles. (Poles, Sakralna dediščina, str. 176.)

¹⁶ Orožen, Schallthal, str. 278.

Wickenburg srečamo združeni rožo družine Breyger in klobuk družine Capellini (Capello = klobuk, Capellini = klobuček).¹⁷

Grbovna plošča Karla I. Adamovicha de Csepina in njegove žene Bianče, rojene grofice Wickenburg, ki krasi steno palacija v atriju Velenjskega gradu. Foto: Damijan Kljajič. Iz arhiva Muzeja Velenje.

Družina, ki je do konca 18. stoletja dosegla grofovsko čast, je imela številna posestva v Šleziji, Avstriji in Hannoveru. Tako zaradi odpora proti Prusiji kakor tudi zaradi omejenih možnosti v nemških deželicah je družina svoje mlajše sinove, ki so se posvečali predvsem uradniški in vojaški karieri, pošiljala v Avstrijo. Tako je na Dunaj skupaj z očetom Antonom Anselmom, generalom in poslanikom na dvoru v St. Petersburgu in na Dunaju, prišel tudi Biancin oče Matthias Constantin Capello, rojen leta 1797 na posestvu Pesch pri Düsseldorfu. Po študiju je začel z uspešno kariero in leta 1835 postal guverner Štajerske. Bil je častni občan mest Gradec in Judenburg, velja pa tudi za ustanovitelja zdravilišča v Gleichenbergu. Po krajšem zastoju v karieri leta 1848 je bil ob koncu petdesetih let 19. stoletja izbran v upravo družbe Železnice cesarice Elizabete, ob odprtju železniške proge Dunaj-Salzburg pa je bil odlikovan z velikim križem Leopoldovega reda. Leta 1861 je postal minister za trgovino in narodno gospodarstvo v Schmerlingovem ministrstvu, leta 1862 pa mu je bilo poverjeno začasno vodstvo ministrstva za mornarico. Z vrnitvijo v kabinet je postal tudi dosmrtni član zgornjega doma.¹⁸

Njegova najmlajša hči Bianca se je 18. oktobra 1857 v Gleichenbergu poročila s Karlom I. pl. Adamovich de Csepinom, lastnikom posesti v Velenju in v Tenji v Slavoniji. Družina njenega prvega moža je namreč izhajala iz Slavonije, kjer sta se izoblikovali dve družinski veji, čepinska s sedežem v Čepinju in tenjska s sedežem v Tenji. Prvotno pa naj bi družina izhajala iz kraja Ciprovac v Bolgariji. Karel I., ritmojster in komornik, ki je bil tudi pribočnik bana Jelačića, je

¹⁷ Spletne strani: de.academic.ru/dic.nsf/pierer/90094/Wickenburg (geslo Wickenburg, v: Pierer's Lexicon 1857-1865), <http://de.wikipedia.org/wiki/Stechinelli>, <http://www.wietze-info.de/node/2411> (članek »Wer war Francesco Maria Capellini-Stechinelli?) in ADB:Wickenburg, Matthias Graf von – Wikisource. Glej tudi: razstava Rodbina Adamovich de Csepin (dalje razstava Rodbina Adamovich), ki je nastala v sklopu projekta (Ne)znane osebnosti iz porečja Pake v organizaciji Knjižnice Velenje in Muzeja Velenje.

¹⁸ Prav tam.

izhajal iz tenjske veje in si je po poroki z Bianco nov sedež svoje posesti osnoval na gradu Velenje. Bil je dvakratni deželnozborski poslanec v Gradcu, vendar je pred koncem drugega mandata zaradi bolezni predčasno odstopil. Umrl je 19. februarja 1874 star komaj 54 let. O njegovem političnem delovanju je Josip Vošnjak v svojih Spominih zapisal, da se je »pošteno boril v vrsti svojih slovenskih tovarišev za narodne pravice, čeprav je bil po rodu Srb« (op. a. navedba narodnosti je napačna). V zakonu se jima je rodilo 8 (?) otrok, Irma, Isabella, Julie, Karl, Johan (Ivan) in Branko, sin Emerich Maximilian je umrl že leta 1861 star dobri 2 leti, hči Margaretha Antonia, rojena leta 1868, pa 31. januarja 1869.¹⁹

Grobnica družine Adamovich de Csepin na šmarškem pokopališču leta 1995. Foto: Damijan Kljajič. Iz arhiva Muzeja Velenje.

Kdaj točno se je Bianca dokončno preselila v vilo , ni znano, najverjetneje pa se je to zgodilo po poroki najstarejšega sina Karla z Giselo, rojeno baronico Ritter-Zahony leta 1886.

Bianca pl. Adamovich de Csepin, katere se nekateri celo spominjajo kot lepe, mogočne in prijazne gospe,²⁰ je v SA za naslednje obdobje po letu 1893 skupaj s hčerko Julie (Janči) ter sinom Brankom še zapisana na strani stanovalcev »Velenjske grajščine« kot mati posestnika Karla Adamovicha de Csepina in njegove žene Gisele baronice Ritter-Zahony, pa tudi kot stanovalka »Vile biance« oziroma spodnje graščine s hišno številko 32. Tu je po letu 1902 živela skupaj s svojim drugim možem, generalmajorjem Arturjem Augustom grofom Mensdorf-Pouilly-jem. Poroka je potekala v vili in sicer v prvem nadstropju »v sobi na levo, ko se not pride«. Njegova mati Sophie je bila princesa vojvodine Sachsen-Coburg-Saafeld ter teta kraljice Viktorije, njen brat pa je bil prvi belgijski kralj Leopold I. Grof Mensdorff-Pouilly je umrl v Velenju 23. aprila 1904, Bianca pa leta 1912, 19. septembra. Pokopana je v družinski grobnici na šmarškem pokopališču.²¹

¹⁹ Mladen i Bojana Šćitaroci, Dvorci i perivoji u Slavoniji od Zagreba do Iloka, Zagreb: Šćitaroci, 1998, gesla, ki se nanašajo na družino Adamovich de Csepin. Glej tudi: razstava Rodbina Adamovich. Podatki o njunih otrocih so iz SA ter MMK in RMK (mrliška in rojstna oziroma krstna matična knjiga), ki jih v obliki kopij hrani Muzej Velenje.

²⁰ Vila Bianca, v: Špric, letnik 4, številka 1, str. 35.

Graščina Spodnje Velenje se preimenuje v Vilo Bianco

Tako Bianca kot tudi njen prvi mož Karel I. sta ostala zapisana v spominu Velenjčanov, k čemur nedvomno prispeva tudi poimenovanje graščine z Vilo Bianco. Kdaj se je to zgodilo, je natančno težko določiti, vsekakor pa do leta 1885, kar potrjuje zapis v mrliški matični knjigi (dalje MMK) za trg Velenje, ko se ob smrti Karla Noe pl. Nordberga 21. maja tega leta kot kraj smrti navaja »Villa Bianca«. Ime je bilo kasneje (?) kot »Villa Bianca« izpisano tudi na sprednji strani poslopja oziroma na strani, ki je gledala na cesto iz Starega Velenja proti Celju. Napis se je nahajal v prvem nadstropju nad vrati, ki so vodila na balkon.

Reliefna razglednica Vile Bianca, poslana 11. 9. 1902. Hrani Muzej Velenje.

Če torej o letnici preimenovanja še ugibamo, pa se je utrdilo prepričanje, da je vila dobila ime po Bianci pl. Adamovich de Csepin, rojeni grofici Wickenburg. Skupaj z možem sta se namreč v zgodovinski spomin Velenjčanov zapisala kot velika dobrotnika, na katera so se lahko vedno obrnili, kadar so bili v stiski. Bianca je npr. denarno podprla šolsko kuhinjo v velenjski osnovni šoli in s tem omogočila, da so vsako zimo otroci revnejših staršev pozimi zastonj dobivali vsak dan toplo juho za kosilo.²²

Je pa v literaturi možno zaslediti tudi trditve, da je »grad« Spodnje Velenje dobil ime po grofovi hčerki Bianci.²³ V tem primeru bi lahko šlo za drugo hčer Karla II., ki sicer ni bil grof, in njegove žene Gisele baronice Ritter-Zahony. Vendar je bila ta Bianca, torej vnukinja grofice Wickenburg, rojena šele leta 1890, novo poimenovanje stavbe pa zasledimo že pred tem letom. Še na drugačno tezo naletimo v časopisnem članku z naslovom »Se Staro Velenje (končno) prebujajo iz spanja?«,²⁴

²¹ Kopije SA za obdobje 1867-1878, 1880-1893, 1885-1905 ter 1913-1924, ki jih hrani Muzej Velenje. Glej tudi: razstava Rodbina Adamovich de Csepin.

²² Tone Ravnikar, Grad Velenje. Skica usode stavbe in njenih prebivalcev, Velenje: KCIN-Muzej, 2002, str.55.

²³ Špric, letnik 4/ 1, str. 33.

²⁴ Naš čas, 25. oktober 2007, str. 13.

kjer naletimo na trditev, da je bila stavba prvotno bela in da ime izhaja od tod – Vila Bianca bi potemtakem dobila ime zaradi svetle fasade stavbe, kakršna naj bi bila v prvih letih po izgradnji. To trditev bi morda lahko podkrepili z zapisom v že omenjenem SA, kjer je ime Bianca zapisano z malo začetnico in bi lahko zapis prevedli kot bela hiša, vendar se v naslednjem SA za čas po letu 1913 pojavi zapis z veliko začetnico, torej »Villa Bianca«. Enako je ime stavbe z velikima začetnicama zapisano tudi v MMR. Tudi najnovejša odkritja ob obnovi stavbe to trditev negirajo, tako da skoraj ni dvoma, da stavba nosi ime po grofici Bianci.

Bianca pl. Adamovich de Csepin, rojena grofica Wickenburg, po kateri nosi ime današnja Vila Bianca. Zasebna last.

Vila Bianca po smrti Bianche, grofice Wickenburg

Leta 1912 umre tudi Bianca, grofica Wickenburg. Po njeni smrti je poslopje vile Bianche prešlo v roke njene najstarejše hčere Irme grofice Bissingen, ki je tedaj živela v Budimpešti. Leta 1880 se je namreč Biancina najstarejša hči Irma, rojena leta 1858 v Gleichenbergu, v Velenju poročila z grofom Mario Ferdinandom Antonom Bissingen-Nippenburgom.²⁵ Njen mož je bil poveljnik madžarske državne ustanove za vzrejo konj in avstrijski general v prvi svetovni vojni, velja pa tudi za ustanovitelja madžarske veje družine Bissingen-Nippenburg. Ta se pojavi v zgodovini Prednje Avstrije že v 17. stoletju ter se v prvi polovici 19. stoletja razdelili v nemško in madžarsko linijo.²⁶

²⁵ Zemljiško knjižni vpis in kopija SA za obdobje 1880-1893, ki jo hrani Muzej Velenje.

²⁶ Fritz Steinegger, *Neue Deutsche Biographie*, Berlin 1955, str. 279-280. Ime družine Bissingen v zgodovini Šaleške doline zasledimo že v obdobju 1857-1861, ko sta Maks grof Bissingen in Terezija, rojena grofica Meraviglia, postala lastnika graščine Gorica. Glej: Stopar, *Grajske stavbe* 4, str. 28. Na osnovi hitrega sklepanja na osnovi rojstnih letnic bi morda lahko šlo za starša zgoraj omenjenega Mario Ferdinanda Bissingen-

Irma, v posest katere je stavba prešla leta 1913, je 23. decembra leta 1918 posest Vile Biance, ki je poleg grajskega poslopja z dvoriščem obsegala še ledenico, pašnik ter dve gozdni parceli, prodala baronu in baronici Ludoviku (oziroma Ludwigu) in Bernardini Haerdtl s Turna. Ledenico z nekaj zemljišča so že pred tem prodali hotelirju Ivanu Raku.²⁷

O družini Haerdtl je v svojem romanu, ki v prevodu nosi naslov *Mojih pet življenj*, pisala Gusti Stridsberg, ki je grad Turn in družino Haerdtl opisala takole: »Haerdtlovi so stanovali na gradu Turn v Velenju, na zelo prisrčnem viteškem gradu, obdanem z jarkom, z dvižnim mostom in stolpom. /.../ Haerdtli niso spadali k visokemu plemstvu, ne k »zgodovinskemu plemstvu«, ki je vendar izhajalo iz križarskih vojn. V plemiški stan so jih povzdignili šele pod cesarjem Jožefom II. – torej proti koncu 18. stoletja – in njihov prvi plemiški prednik je bil cesarjev osebni zdravnik. Družina se je lahko izkazala v vsakem rodu z bistrimi člani, ki so opravljali svoje poklice.«²⁸ Več pozornosti je namenila tudi glavi družine, baronu Ludoviku Haerdtlu oziroma baronu Bubiju²⁹, kot so ga klicali. Bil je znan kot strasten zbiralec starin, a je bil kasneje svojo zbirko gotskega in renesančnega pohištva prisiljen prodati. Več kosov sta kupila Narodni muzej v Ljubljani in Pokrajinski muzej Maribor.³⁰ Tudi ta plat njegovega zanimanja je omenjena v romanu: » /.../ grad, ki je bil biser svoje vrste, s samim pristnim pohištvom, gobelini in podobami iz zadnjih treh stoletij ter mizarško delavnico, v kateri so stalno nekaj brkljali /.../ In potem je pripovedoval zgodovino slehernega posameznega kosa, kako in od koga ga je podedoval, kupil ali izlisičil, ter povrhu opisal še osebe in nekaj rodov, ki so imeli te reči v lasti. Baron Bubi je bil neutrudljiv pri restavriranju umetnin /.../«³¹

Družina Haerdtl je kasneje očitno zabredla v finančne težave in leta 1930 so poslopje Vile Biance prodali. Kot prebivalci vile, za katero je bila tako na podlagi kupne pogodbe z dne 7. januarja 1930 vknjižena lastninska pravica za t.i. »Državni zaklad Kraljevine Jugoslavije«, se poimensko naštevajo družine velenjskih tržanov.³² Po letu 1934 Ludwiga Haerdtla srečamo na gradu Frauenhof v Zgornji Kungoti pri Mariboru, ki je bil v lasti njegovega zeta Hermana grofa Bubna, poročenega z njegovo hčerko Almo. Poleg hčere se mu je v zakonu z Bernardine, rojeno Welzl pl. Wellenheim, rodil še sin Karel. Ta se je poročil z Anno, rojeno pl. Braun. Ludwig Haerdtl je umrl leta 1939, 25. decembra, v 77. letu starosti in je bil pokopan v Vidmu pri Ptujju.³³

Vila Bianca je tako že v času lastništva družine Haerdtl služila za stanovanja za velenjske tržane in je to funkcijo obdržala tudi pod drugimi lastniki. Med drugo svetovno vojno je Vila Bianca namreč prišla v posest družbe Energieversorgung Südsteiermark Aktiengesellschaft iz Maribora, po koncu vojne pa je bila lastninska pravica prenesena na tedanjo Federativno ljudsko republiko Jugoslavijo oziroma je postala Vila Bianca del splošnega ljudskega premoženja. Leta 1948 stavba preide v last Premogovnika Velenje s tedanjim imenom Rudnik lignita Velenje-Škale.³⁴

Nippenburga, vendar bi bilo trditev mogoče potrditi le z natančno študijo rodovnika družine Bissingen-Nippenburg.

²⁷ Zemljiško-knjižni vpis.

²⁸ Gusti Stridsberg, *Mojih pet življenj* (dalje Stridsberg, *Mojih pet*), Maribor: Obzorja, 1983, str. 95-97.

²⁹ Prav tam: »...debelušast, malomarno oblečen starejši gospod, z okroglim otroškim obrazom, iz katerega je visela ostudno zvita cigara. Pepel mu je v enakomernih presledkih padal na telovnik. Predstavil se je za barona Ludwiga Haerdtla in je govoril mikavno dunajsko narečje avstrijskih aristokratov.« Kot opombo naj na tem mestu navedem, da je bila njegova hči Alma poročena z grofom Bubnom.

³⁰ Tone Ravnikar, *Šaleška dolina med romaniko in barokom*, Velenje: KCIN – Muzej, 1998, str. 21.

³¹ Stridsberg, *Mojih pet*, str. 97.

³² Zemljiško-knjižni vpis in kopija SA za obdobje 1913-1924. Hrani Muzej Velenje.

³³ Iz fonda AS 804 Haerdtl. Hrani ARS. Hvala Janji Jedlovčnik za pregled mape.

³⁴ Zemljiško-knjižni vpis.

Danes je Vila Bianca v lasti Mestne občine Velenje in od konca leta 2010 ponovno sije v svoji staro-novi preobleki.

Fotografija Vile Biance iz časa, ko je služila kot večstanovanjska hiša. Hrani Muzej Velenje.